

Марущак Анна Валеріївна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Чернівецького юридичного інституту Національного Університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО ПЕРЕСУВАННЯ ТА ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ У ПЕРІОД ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України питання обмеження прав людини набуло величезної актуальності. Особливо гостро це питання торкнулось права на свободу пересування.

Питання обмежень у реалізації особистих прав і свобод людини та громадянина зі сторони державних інституцій залишається одним із найактуальніших у конституційному праві. Особливо значення та актуальності воно набуває в умовах військового стану.

Обмеження прав обов'язково повинно бути правовим, а його основна ціль – охорона та захист суспільних відносин, що встановлюють конституційний лад, громадський порядок, моральність, забезпечують оборону країни та захист держави тощо.

Привертає увагу той факт, що, незважаючи на уже давно встановлену норму щодо вільного пересування в західній політичній і філософській думці, на практиці це право завжди підлягало державним обмеженням.

Для позначення явища обмеження прав використовується термін «дерогація» – призупинення або припинення дії закону за певних обставин. У міжнародному праві деякі основні акти містять положення про відступ, які дозволяють державі призупинити або обмежити реалізацію певних прав у надзвичайних ситуаціях.

Вся філософія відступів базується на принципі суверенітету, оскільки він дає державам можливість «повернути» частину своїх суверенних прав за обставин, коли існування їхньої нації є загрозою.

Так, без сумнівів, цей термін широко вживається у контексті міжнародного права, але, у той же час, не можна не акцентувати увагу на його важливості для внутрішнього права кожної країни, оскільки можна стверджувати про значний вплив міжнародного права на національне законодавство.

Концепція, за якої основним є дотримання прав і свобод людини і громадянина, що стала розвиватись у післявоєнний період, відіграла вирішальну генеруючу роль у трансформації гуманітарного права, тим самим створивши важливий «спадок» для сучасного розуміння міжнародного права та конституційного права у збройних конфліктах.

Варто зазначити, що більшість ключових документів з прав людини допускають тимчасове відступлення від певних зобов'язань щодо прав людини в умовах надзвичайної ситуації в країні.

Свобода пересування закріплена в регіональних положеннях про права людини. Ці положення в основному розрізняють зовнішній вимір щодо перетину міжнародних кордонів і внутрішній вимір подорожі всередині території країни.

На міжнародно-правовому рівні можливість обмеження прав та свобод ще у 1948 році була закріплена у Загальній декларації прав людини. Загальна декларація встановила, що громадяни можуть бути правомірно обмежені у своїх правах і свободах, якщо умови такого правомірного обмеження встановлені законом і якщо вони забезпечують належне визнання та повагу до прав інших осіб, а також якщо вони спрямовані на задоволення справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту у демократичному суспільстві [1].

До необхідності закріплення та захист основних прав людини у міжнародному середовищі прийшли після настання руйнівних наслідків Другої Світової Війни.

Право на свободу пересування має природно-правового походження і є одним із основоположних прав. Розглядаючи та аналізуючи право на

пересування можна виділити три основні його складові: право фізичної особи на в'їзд і на виїзд з території країни у цілому; право вільного пересування у межах цієї території своєї країни; право на вільний вибір місця проживання.

Тобто, можна виділити внутрішній та зовнішній аспекти, де перший стосується свободи пересування особи в середині країни, а другий – виїзд за її межі.

Загальна Декларація прав людини у статті 13 також встановлює окремо свободу особи вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави і право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повернутись у свою країну.

Право на свободу пересування відіграє істотну роль у кожному демократичному суспільстві. Воно є важливим елементом особистих прав. Свобода пересування це і право, і гарантія, і навіть передумова реалізації інших прав. До прикладу, свобода пересування може бути тією необхідною підставою, завдяки якій можлива ефективна реалізація права на освіту, права на працю, права на шлюб та сім'ю тощо.

Стаття 33 Конституції України встановлює, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [2]. Зокрема, частина 2 ст. 64 вказує на умови за яких можуть встановлюватись окремі обмеження прав людини – воєнний або надзвичайний стани.

Така стаття повністю відповідає Загальній Декларації прав людини і громадянина, а саме ст.29 : При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [1].

Міжнародний суд ООН, посилаючись на коментар загального порядку № 27 (1999) Комітету з прав людини щодо свободи пересування, зазначив, що

обмеження прав людини «мають відповідати принципу пропорційності» і «мають бути найменш втручальним інструментом серед тих, які можуть досягти бажаного результату» [3].

Джерела:

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. веб-сайт. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015. (дата звернення: 12.10.2022).

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. International legal protection of human rights in armed conflict.. UN. Office of the High Commissioner for Human Rights. 2011. Веб-сайт. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf (дата звернення: 12.10.2022).

Руданецька Оксана Стефанівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права

факультету управління економіки та права

Львівського національного університету природокористування

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ПРОЯВИ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ЮРИСТА

Правова свідомість визначається як процес, за допомогою якого люди осмислюють свій досвід, спираючись на правові категорії та концепції. Її в наукових колах прийнято розуміти як форму відображення правових явищ, яка включає психічні, інтелектуальні, емоційні й вольові процеси та стани. Узагальнюють, що «специфічною формою свідомості є правова свідомість (правосвідомість) – система відбиття правової реальності в поглядах, теоріях, концепціях, почуттях, уявленнях людей про право, його місце та роль щодо забезпечення свободи особи й інших загальнолюдських цінностей» [1].